

УДК 378.22.091.12:36–051:[316.259]

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.1.4>

Тарас ЗАБОЛОЦЬКИЙ

аспірант кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-4484-3056

Бібліографічний опис статті: Заблоцький, Т. (2021). Кіберпростір як інструмент соціального впливу на сучасну молодь. *Humanitas*, 1, 22–27, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.1.4>

КІБЕРПРОСТІР ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ВПЛИВУ НА СУЧАСНУ МОЛОДЬ

У цій статті розглядається питання можливого як позитивного, так і негативного впливу кіберпростору на особистість, свідомість та життєдіяльність сучасної молоді людини, визначається поняття цифрового простору та індивіда, який постійно користується та перебуває у ньому, соціальних мереж, що є середовищем спілкування, самопрезентації та реалізації для молоді та забезпечують правом виступати, бути учасником дискусій та обговорень, знаходити однодумців, опонентів та близьких за інтересами, цілями та пріоритетами груп, навчального процесу, що є своєрідною окремою системою неформальної освіти та просвітництва, формат якого доступний для участі осіб, незалежно від стану їхнього здоров'я, місця знаходження чи достатку тощо. Окремлено особливості комунікації у кіберпросторі, відтворення, поширення та зберігання практично необмеженої кількості інформації та розваг, важливість уміння працювати з ними правильно та якісно, а також представлено можливості численних способів самовираження, самовдосконалення та навчання для індивідів. Автор аналізує думку зарубіжних вчених щодо віртуального простору як посередника, який допомагає організовувати робочий та вільний час, сприяє розвитку та становленню особистості, формує належний рівень культури та розширює досвід комунікації, однак, він зауважує, що безперервне, безцільне та невміле використання інформаційних сайтів, постійне відвідування веб-форумів та невпинне користування соціальними мережами мають низку ризиків та подальших наслідків позитивного та негативного впливу кіберпростору на особистість молоді людини у сучасному світі.

Ключові слова: кіберпростір, віртуальний простір, цифровий простір, Інтернет, соціальні мережі, комунікація, молодь.

Taras ZABOLOTSKYI

Postgraduate Student at the Department of Social Pedagogy and Pedagogy of Higher School, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-4484-3056

To cite this article: Zabolotskyi, T. (2021). Kiberprostir yak instrument sotsialnoho vplyvu na suchasnu molod [Cyberspace as a tool of social influence on young people]. *Humanitas*, 1, 22–27, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.1.4>

CYBERSPACE AS A TOOL OF SOCIAL INFLUENCE ON YOUNG PEOPLE

The issue of possible both positive and negative influence of cyberspace on the personality, consciousness and life of a modern young person in this article is considered, the concepts of the digital space and the individual who constantly uses and is located in it, the social networks, which is an environment of communication, self-presentation and implementation for young people and provide the right to speak, to participate in discussions and debates, to find like-minded people, opponents and close by interests, goals and priorities groups, the educational process, which is a kind of separate system of non-formal education and enlightenment, the format of which is available for participation of persons, regardless of their state of health, location or wealth, etc. are defined. The features of communication in cyberspace, the reproduction, dissemination and storing of practically unlimited amount of information and entertainment, the importance of the ability to work with them properly and efficiently, are outlined and also the possibilities of numerous ways of self-expression, self-improvement and learning for individuals are presented. The author analyzes the opinion of foreign scholars about cyberspace as a mediator that helps to organize working and free time, promotes the development and formation of personality, forms the appropriate level of culture and expands the experience of communication, however, he notes that the continuous, purposeless and incompetent using of information sites and relentless use of social networks, have a number of risks and further consequences of the positive and negative influence of cyberspace on the personality of a young person in the modern world.

Key words: cyberspace, virtual space, digital space, Internet, social networks, communication, young people.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Глобальною сферою інформаційного простору, який представлений сукупністю різних інфраструктур та інформаційних технологій, включно з Інтернетом, телекомунікаційними мережами, комп'ютерними системи та вбудованими процесорами є кіберпростір. Варто зауважити, що він – продукт функціонування будь-яких інформаційних та комунікаційних технологій, у тому числі Інтернету та охоплює майже всі сфери людської життєдіяльності та впливає на всі психічні процеси. Межі кіберпростору, які розширюються та змінюються, не зводяться до меж фізичного простору [10]. Цифровий простір не відображається на жодній із карт світу, але, водночас, він всюди розсіяний. Загальновідомо, що можливості комунікації у кіберпросторі є нескінченними, оскільки він – єдиний та неподільний кордонами національних держав. Саме цифровий простір здатен розширити можливості міжособистісної комунікації, полегшити доступ до великої кількості різноманітної інформації, і, якщо навчитися його правильно використовувати, сучасна молода людина зможе розширити власні інтелектуальні можливості та навчатися [6].

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Багато науковців сьогодення, таких як Пауль Балтес, Осип Комісаров, Джарон Ланьє, Роберт Стернберг, Сергій Максименко, Людмила Анциферова, Сергій Кремльов та чимало інших присвятили свої праці саме розгляду питань, які стосуються кіберпростору. Чимало соціальних теоретиків цікавляться темою внутрішніх відносин у цифровому просторі, новими формами соціалізації та розвитком особистості [2].

Мета статті – проаналізувати як позитивний, так і негативний вплив кіберпростору на особистість та свідомість сучасної молоді та розкрити особливості ефективного, обережного та правильного користування цифровим простором.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Канадсько-американський соціолог Баррі Веллман зазначає, що кіберпростір може розглядатися як посередник, завдяки якому люди організують власні справи та займають себе між різними зустрічами. Серед його безсумнівних переваг учений виділяє здатність осіб спілкуватися онлайн саме

з тими, з ким вони справді хочуть. Фізичний простір, що, безумовно, продовжує мати важливе значення у житті людини, межує з кіберпростором, який дає змогу індивідам створювати нові та знаходити вже попередньо створені спільноти, відомі як «віртуальні спільноти» [1].

Можливості, а в тому числі, можливості спілкування, соціального впливу та взаємодії значно розширилися завдяки кіберпростору. Відомо, що один із інструментів Інтернету – користування соціальними мережами. Саме сучасна молодь вважається найактивнішими їх поціновувачами, яка становить велику частку користувачів кіберпростору [4]. Завдяки соціальним мережам, особи здатні до самопрезентації та реалізації себе. Беручи до уваги даний факт, слід зауважити, що отримання схвалення групою однолітків є дуже важливим аспектом для сучасних молодих людей. Також, при обмеженні реальним суспільством можливостей реалізувати себе та всіх аспектів власного «я», логічно, що у такого індивіда з'являється мотивація для користування соціальними мережами та конструювання віртуальної особистості. Саме можливість створити та показати у кіберпросторі те життя, яке до вподоби, ті норми, що є зручними та вигідними та ті закони, які – доступні для безкарного порушення, негативно впливає на особу, адже іноді вона повністю занурюється у віртуальний світ, починаючи втрачати зв'язок із реальністю. Також, трапляється, що молоді люди частково або повністю відносять ті норми та правила, які було створено у кіберпросторі, до соціальних відносин у реальному житті, що часто негативно впливає на них самих [2].

Водночас, необхідно відзначити, що часто сучасна молодь групується у соціальних мережах відповідно до спільних інтересів, цілей та єдності дій. Таким чином, формується особливе середовище, де користувач може та має право виступати, бути учасником дискусій та обговорень, знаходити однодумців та опонентів, тощо. Саме це забезпечує емоційне благополуччя, формує належний рівень культури та розширює досвід комунікації [1]. Молода людина вступає до віртуального спілкування, змістовно обговорює цікаві для неї теми, розширює коло нових знайомих та міжособистісних контактів, отримуючи можливість заповнити наявний для цього простір.

Серед переваг такого типу комунікації у кіберпросторі виділяємо:

- доступність, мобільність та зручність для більшості сучасних молодих людей, оскільки для даного типу спілкування достатньо мати ноутбук, комп'ютер, планшет, смартфон чи інший девайс із наявністю мережі Інтернет;

- можливість спілкування між людьми різного рівня достатку та стану здоров'я;

- можливість спілкування у будь-який час, адже кіберпростір – доступний двадцять чотири години та молодь може отримувати, збирати, обмінюватися, поширювати інформацію, яка цікавить, та користуватися нею протягом доби;

- можливість спілкування з різними людьми, які знаходяться на великих дистанціях, проте є близькими за цілями, інтересами, вподобаннями, пріоритетами, тощо;

- здатність використання універсальності кіберпростору для того щоб збирати, обмінюватися, поширювати та користуватися різною інформацією;

- доступність користування інформацією у різних куточках світу та спілкування між людьми різних національностей та країн;

- постійний розвиток та безперервне вдосконалення технічних засобів кіберпростору, які роблять спілкування онлайн доступнішим та зручнішим [7].

Варто зазначити, що широке використання кіберпростору призвело до зміни цінностей та пріоритетів у житті молоді. Коли людина знаходиться у віртуальному світі, вона пристосовується до існуючого соціального середовища, завдяки засвоєнню норм та правил, які вже існують у ньому, проявляючи власну активність і самостійність, а також, може не тільки виконувати, але і змінювати, ці норми і правила, продукувати власні. Водночас, як наслідок, реальні друзі та спілкування з ними, сім'я, школа, інститут, університет перемістилися на другий план. Також, при взаємодії у реальному світі необхідно дотримуватися певних умовностей, тоді як у цифровому просторі вони відсутні. Доволі часто молоді люди віддають перевагу листуванню та обговоренню різноманітних проблем у кіберпросторі, замість того, щоб вирішити їх у реальному світі [3].

Саме життєдіяльність у кіберпросторі безпосередньо впливає на реальну ідентичність молодих користувачів, базуючись на забезпе-

чення Інтернет-середовищем доступних можливостей відрізнитися від реального життя та належати до інших соціальних категорій. Завдяки віртуальному простору та під його впливом людина може створювати свою віртуальну особистість та експериментувати із власною ідентичністю [5].

Серед основних особливостей кіберпростору виділяємо зберігання інформації та розваг, які є практично необмеженими, а також представлення можливості численних способів самовираження для індивідів. Оскільки Інтернет є загальнодоступним, він може бути надійним засобом спілкування між людьми на великих відстанях та з різних куточків світу, ресурсом для отримання цікавої та потрібної інформації, її збору, обміну та поширення [4]. Зауважимо, що саме доступність різноманітних видів інформації – норма життя сучасної молоді людини, що, як наслідок, може як негативно, так і позитивно впливати на сприйняття, свідомість та особистість останньої.

Варто зазначити, що взаємодія сучасної молоді вийшла на новий рівень, адже Інтернет-середовище стало досить популярним кіберпростором для їхньої життєдіяльності, оскільки, для людей доступна будь-яка інформація, що є для них актуальною. Наприклад, кожна особа може переглянути відеоролики та відео блоги, зареєструватися та користуватися соціальними мережами, грати в комп'ютерні ігри онлайн і т.д., що безпосередньо впливає на її свідомість, цінності та пріоритети [7]. Люди, які надають перевагу онлайн-іграм, так звані «геймери», як правило, здатні відчувати себе вільно та легко саме у віртуальному просторі, де не існує вікових та статусних меж та дуже вірогідно задовольнити власні бажання та цілі, самореалізуватися. Комп'ютерна гра дає змогу гравцю почувати себе наближеним до власного ідеалу, стверджує А.В. Мудрик. Варто зазначити, що такі «геймери» часто, нехтуючи життєдіяльністю у реальному світі, надають перевагу проведенню всього свого вільного часу у кіберпросторі, що безпосередньо впливає на їхню свідомість [14].

Загальновідомо, що користування кіберпростором безпосередньо впливає на навчальний процес молоді людини, адже він є своєрідною окремою системою неформальної освіти та просвітництва. В даний час, у вільному

доступі та користуванні знаходяться онлайн вебіари, мовні та спеціалізовані курси, тренінги, фото- та відеоматеріали, книги та журнали, що дає змогу розвиватися сучасній молодій людині у будь-якій частині світу та беззаперечно впливає на рівень її інтелекту та обізнаності. Варто зазначити, що освіта онлайн є хорошим способом для підвищення кваліфікації та здобуття нових потрібних професійних навичок. Саме такий формат навчання надає можливість брати участь у даному процесі індивідам, незалежно від стану їхнього здоров'я, місця знаходження чи достатку [8]. Зазначимо, що таким чином молоді люди можуть мати однакові можливості та права, тому освіта онлайн стає одним із зразків ідеального навчання. Також, важливим аспектом є здатність до самостійного організування власного графіку та навчального простору, оскільки такий формат навчання – доступний у будь-який зручний момент для індивіда, що беззаперечно позитивно впливає на вибір проведення вільного часу [10].

Зауважимо, що наслідками негативного впливу кіберпростору на особистість сучасної молоді є залежність від користування цифровим простором, безуспішне бажання вдосконалити роботу з останнім, зміна психіки та особистості індивіда, який проводить час у знаковій системі, його неспроможність відділити віртуальне життя від реального [12]. Серед залежностей від кіберпростору виділяють три види. Ігрова залежність, яка, на думку певних вчених, виникає внаслідок тривалого користування онлайн-іграми. Свідомість гравця захоплюється технічно досконалими, фантастичними та гіперреалістичними елементами ігор, тому виникає небезпека проникнення до реального життя молоді людини [13]. Інформаційна залежність або залежність від інформаційного сайту. Виникає, коли особа безперервно та дуже часто користується інформацією, споживає її з усіляких різноманітних джерел. Характе-

ризується неконтрольованими пошуками без потреби. Молода людина постійно відчуває потребу в надходженні та отриманні інформації [11]. Залежність та пристрасть до онлайн спілкування та віртуальних знайомств. Характеризується чималими обсягами листування, безперервною участю молоді людини у різноманітних чатах, багаторазовою реєстрацією на сайтах знайомств, постійним відвідуванням веб-форумів та невинним користуванням соціальними мережами, де наявна надмірна кількість знайомих, друзів та груп, тощо [8].

Наслідками позитивного впливу кіберпростору на особистість є уміння молоді презентувати та реалізовувати себе та всіх аспектів власного «я», проявляти власну активність та самостійність, і, не тільки виконувати, але і змінювати, норми і правила соціального середовища, продукувати власні, формування за інтересами, цілями та пріоритетами груп у соціальних мережах, освіченість, розширення інтелектуальних можливостей, організація навчального процесу та власного часу, навички пошуку та праці з потрібною інформацією, тощо [6].

Висновок. Як підсумок, зазначимо, що сучасна молодь повинна обережно та ефективно користуватися кіберпростором у повсякденній діяльності, знаючи можливості та наслідки його впливу, адже основною ціллю сучасного соціуму є збереження, виховання загальнолюдських цінностей, пріоритетів та вміння їх передати у інформаційному середовищі. Важливо навчитися правильно знаходити, обмінюватися, користуватися та коригувати необхідну інформацію, відсіювати непотрібну та обов'язково спрямовувати її на благо суспільства та особистого розвитку [9]. Оскільки, незалежно від власного бажання та волі, кожен індивід знаходиться та є частиною віртуального середовища, а кіберпростір розглядається, як рівний фізичному та соціальному просторам, сучасній молодій людині слід навчитися використовувати нескінченну кількість можливостей та уникати ризиків, щоб запобігти негативним наслідкам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белинская Е., Жичкина А. Современные исследования виртуальной коммуникации: проблемы, гипотезы, результаты. Москва : ЮНИТА-ДАНА, 2004. 165 с.
2. Богатырева А.А. Проблемы киберсоциализации современной молодежи. Сучасні проблеми науки та освіти. 2015. № 2. С. 2. URL: <https://www.science-education.ru/ru/issue/view?id=122>.
3. Богач О. Кіберпростір і перспектива соціалізації особистості старшокласників. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4586>.

4. Гришина Т.А., Рибаківа І.В. Соціально-психологічний вплив інтернету як засобу масової комунікації на формування нової інформаційної культури особистості в Україні. *Держава та регіони. Серія «Гуманітарні науки»*. 2014. № 1/2 (36/37). С. 89–94.
5. Грінченко М.С. Розвиток соціальності студентської молоді в умовах віртуального простору. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 41 (94). С. 507–516.
6. Демчук В.М. Виховання у студентської молоді культури користування кіберпростором. Актуальні задачі і досягнення у галузі кібербезпеки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кропивницький, 2016–2017 рр.
7. Інформаційна культура. URL: https://stud.com.ua/62396/menedzhment/informatsiyna_kultura.
8. Малєєва Н.С. Залежність від соціальних мереж як соціально-психологічний феномен. *Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова. Серія «Психологія»*. 2015. Вип. 3 (37), Ч. 1. С. 62–70.
9. Первушина В.Н., Савушкін Л.М., Хуторної С.Н. Особенности коммуникации в киберпространстве. URL: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/phylosophy/2017/01/2017-01-05>.
10. Плешаков В.А. О социальном воспитании в контексте киберсоциализации человека. *Вопросы воспитания*. 2010. № 4 (5). С. 89–98.
11. Посохова В. Особливості життєвого планування інтернет залежної молоді. *Психологічні перспективи*. 2004. Вип. 6. С. 150–157.
12. Турецька Х.І. Психологічні чинники інтернет залежності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Психологічна»*. 2012. № 2 (2). С. 95–104.
13. Шайкіна Е.А. Социально-психологические причины появления психологической зависимости от киберпространства. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2010. № 1 (36). С. 87–90.
14. Що варто знати про залежність від комп'ютерних ігор. URL: <https://suprun.doctor/zdorovya/shho-var-to-znati-pro-zalezhnist-vid-kompyuternix-igor.html?&page=1487>.

REFERENCES:

1. Belinskaya E., Zhichkina A. (2004) Sovremennyye issledovaniya virtualnoy kommunikatsii: problemy, gipotezy, rezultaty [Modern research of virtual communication: problems, hypotheses, results] 38 [in Russian].
2. Bohatyrova A.A. (2015) Problemy kibersotsializatsii suchasnoi molodi. [Problems of cybersocialization of modern youth] *Suchasni problemy nauky ta osvity – Modern problems of science and education* № 2, p. 2: <https://www.science-education.ru/ru/issue/view?id=122> [in Ukrainian].
3. Bohach O. Kiberprostir i perspektyva sotsializatsii osobystosti starshoklasnykiv [Cyberspace and the prospect of socialization of the personality of high school students] <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4586> [in Ukrainian].
4. Hryshyna T.A., Rybakova I.V. (2014) Sotsialno-psykholohichniy vplyv internetu yak zasobu masovoi komunikatsii na formuvannya novoi informatsiinoi kultury osobystosti v Ukraini [Social and psychological influence of the Internet as a means of mass communication on the formation of a new information culture of the individual in Ukraine] *Derzhava ta rehiony. Seriya. Humanitarni nauky – State and regions. Series. Humanities*, № 1/2 (36/37), 89–94 [in Ukrainian].
5. Hrinchenko M.S. (2015) Rozvytok sotsialnosti studentskoi molodi v umovakh virtualnoho prostoru [Development of sociality of student youth in the conditions of virtual space] *Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools, Zaporizhzhia*, 41 (94), 507–516 [in Ukrainian].
6. Demchuk V.M. (2016-2017) Vykhovannya u studentskoi molodi kultury korystuvannya kiberprostorum [Educating of the culture of using cyberspace for students] *Aktualni zadachi ta dosiahnennia u haluzi kibernetiky – Current tasks and achievements in the field of cybersecurity: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., m. Kropyvnytskyi* [materials of all-Ukrainian scientific and practical conference, Kropyvnytskyi], 19–20 [in Ukrainian].
7. Informatsiina kultura [Information culture]: https://stud.com.ua/62396/menedzhment/informatsiyna_kultura [in Ukrainian].
8. Malieieva N.S. (2015) Zalezhnist vid sotsialnykh merezh yak sotsialno-psykholohichniy fenomen [Dependence on social networks as a social and psychological phenomenon] *Visnyk ONU im. I. I. Mechnikova. Psykholohiia – Visnyk of Odessa I.I. Mechnikov National University*, 3 (37), part 1, 62–70 [in Ukrainian].
9. Pervushina V.N., Savushkin L.M., Hutornoy S.N. Osobennosti kommunikatsii v kiberprostranstve [Features of communication in cyberspace]: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/phylosophy/2017/01/2017-01-05> [in Russian].
10. Pleshakov V.A. (2010) O sotsialnom vospitanii v kontekste kibersotsializatsii cheloveka [On social education in the context of human cyber socialization] *Voprosy vospitaniya – Education issues*, № 4 (5), 89–98 [in Russian].
11. Posokhova V. (2004) Osoblyvosti zhyttievoho planuvannya Internet-zalezhnoi molodi [Features of life planning of Internet-dependent youth] *Psykhologichni perspektivy – Psychological perspectives*, 6, 150–157 [in Ukrainian].

12. Turetska Kh.I. (2012) Psykholohichni chynnyky Internet-zalezhnosti [Psychological factors of Internet dependence] *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya psykholohichna. Lviv – Scientific Visnyk of Lviv State University of Internal Affairs. Psychological series. Lviv, № 2 (2), 95–104* [in Ukrainian].

13. Shaykina E.A. (2010) Sotsialno-psihologicheskie prichinyi poyavleniya psihologicheskoy zavisimosti ot kiberprostranstva [Social and psychological reasons for the emergence of psychological dependence on cyberspace] № 1 (36), 87–90 [in in Russian].

14. Shcho varto znaty pro zalezhnist vid kompiuternykh ihor [What do you need to know about computer game dependence] <https://suprun.doctor/zdorovya/shho-var-to-znati-pro-zalezhnist-vid-kompyuternix-igor.html?=&page1487> [in Ukrainian].